

۱۳۸۷ ۳۳۷
۹۴ / ۱۱ / ۱۸

نجم زین العابدین

روش‌های ارزشیابی کتاب‌های درسی

با تأکید بر تحلیل محتوای کمی و کیفی

www.ketab.ir

تألیف: دکتر محمد نوریان

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
مجمعیت فهرست‌نویسی
موضوع
رצוע
موضوع
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی
شماره کتابشناسی
نوریان، محمد، ۱۳۴۳ -
روش‌های ارزشیابی کتاب‌های درسی با تأکید بر
تحلیل محتوای کمی و کیفی / تألیف محمد نوریان.
تهران: شورا.
۱۴۴ ص. : نمودار.
978 - 600 - 7579 - 10 - 7
فیبا
کتاب‌های درسی -- ارزشیابی
تحلیل محتوا
نظام‌های آموزشی -- ارزشیابی
LB ۳۰۴۵ / ۹۹ / ۱۳۹۴
۳۷۱ / ۳۲
۴۱۱۳۵۴۵

روش‌های ارزشیابی کتاب‌های درسی با تأکید بر تحلیل محتوای کمی و کیفی

تألیف: دکتر محمد نوریان

ویراستار: افسانه حجتی طباطبایی

امور هنری: مؤسسه فرهنگی و هنری طراحان ایماژ

چاپ اول زمستان ۱۳۹۴ با شمارگان ۱۰۰۰ جلد

چاپ: خجستگان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۷۹-۱۰-۷

ISBN: 978-600-7579-10-7

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

بخش اول - کتاب درسی و ارزشیابی آن ۷

۸ مقدمه

۹ فصل اول - جایگاه کتاب درسی در نظام‌های آموزشی

۹ ۱-۱. اهمیت کتاب درسی

۱۰ ۱-۲. تعریف کتاب درسی

۱۱ ۱-۳. تاریخچه کتاب‌های درسی

۱۱ ۱-۴. کتاب‌های درسی الکترونیکی

۱۴ ۱-۵. استفاده از کتاب‌های درسی در کلاس درس

۱۶ ۱-۶. کارکردهای کتاب درسی

۱۷ ۱-۷. ویژگی‌های کتاب درسی

۳۱ فصل دوم - ساختار - عناصر کتاب درسی

۳۱ ۲-۱. قسمت بدنه کتاب

۳۱ ۲-۲. قسمت مقدمه کتاب

۳۲ ۲-۳. قسمت پایانی کتاب

۳۳ ۲-۴. اهداف آموزشی در کتاب‌های درسی

۳۹ ۲-۵. متن کتاب‌های درسی

۵۰ ۲-۶. تمرین‌های کتاب درسی

۵۳ فصل سوم - روش‌های ارزشیابی کتاب‌های درسی

۵۴ ۳-۱. رویکردهای ارزشیابی کیفیت کتاب درسی

۵۵ ۳-۲. طبقه‌بندی روش‌های ارزشیابی کتاب‌های درسی

۵۸ ۳-۳. مزایا و محدودیت‌های روش‌های ارزشیابی

۶۳ ۳-۴. تحلیل کتاب‌های درسی و تحلیل محتوا

بخش دوم - تحلیل محتوای کمی و کیفی ۶۵

۶۶ مقدمه

۶۷ فصل اول - کلیاتی درباره روش تحلیل محتوا

۶۷ ۱-۱. قضاوت‌های ذهنی و عینی در ارتباطات انسانی

۶۸ ۱-۲. شناخت عینی عناصر فرایند ارتباط

۷۱ ۱-۳. تعاریف تحلیل محتوا

۷۲ ۱-۴. سازماندهی تعریفی از تحلیل محتوا

۷۶ فصل دوم - سازماندهی و اجرای تحلیل محتوا

۷۷ ۲-۱. تحلیل محتوای کیفی

۷۷ انواع تحلیل محتوای کیفی

۷۸ مراحل تحلیل محتوای کیفی

۸۰ ۲-۲. تحلیل محتوای کمی

۸۰	انواع تحلیل محتوای کمی
۸۱	مراحل تحلیل محتوای کمی
۸۳	فصل سوم - موضوعات کلیدی تحلیل محتوا
۸۳	۳-۱. مسئله، فرضیات و یا سؤالات تحقیق
۸۵	۳-۲. جامعه تحقیق و نمونه‌گیری
۸۶	۳-۳. رویکرد قیاسی و استقرایی در تحلیل محتوا
۸۶	۳-۴. تحلیل محتوای کمی و کیفی
۸۷	۳-۵. طبقه‌بندی (طبقه‌ها)
۹۶	۳-۶. واحد محتوا
۱۰۰	۳-۷. روش شمارش
۱۰۲	۳-۸. اجزای تحلیل محتوا
۱۰۳	۳-۹. پایایی و اعتبار
۱۰۷	بخش سوم - تحلیل محتوای کمی و کیفی کتاب‌های درسی

۱۰۸	مقدمه
۱۰۹	فصل اول - کتاب درسی به‌عنوان یک رسانه آموزشی
۱۰۹	۱-۱. رسانه‌های آموزشی
۱۱۰	۱-۲. ویژگی‌های کتاب درسی به‌عنوان یک رسانه آموزشی
۱۱۱	۱-۳. کارکرد تحلیل محتوا در رابطه با کتاب درسی
۱۱۴	فصل دوم - الگوهای برنامه‌ی درسی و کتاب درسی
۱۱۴	۲-۱. تعریف برنامه‌ی درسی
۱۱۷	۲-۲. طراحی برنامه‌ی درسی
۱۲۳	فصل سوم - انواع تحلیل محتوای کتاب‌های درسی
۱۲۴	۳-۱. تحلیل محتوای توصیفی کتاب‌های درسی
۱۲۹	۳-۲. تحلیل محتوای ارتباطی کتاب‌های درسی
۱۳۱	۳-۳. تحلیل محتوای استنباطی کتاب‌های درسی
۱۳۴	فصل چهارم - مدل‌های کمی تحلیل محتوای کتاب‌های درسی
۱۳۴	۴-۱. مدل اول: تحلیل محتوای توصیفی متن نوشتاری
۱۳۶	۴-۲. مدل دوم: تحلیل محتوای توصیفی اهداف
۱۳۸	۴-۳. مدل سوم: تحلیل محتوای توصیفی تصاویر
۱۴۰	۴-۴. مدل چهارم: تحلیل محتوای توصیفی تمرین‌ها
۱۴۱	۴-۵. مدل پنجم: تحلیل محتوای ارتباطی متن درس و اهداف
۱۴۳	۴-۶. مدل ششم: تحلیل محتوای ارتباطی متن نوشتاری و تصاویر
۱۴۴	۴-۷. مدل هفتم: تحلیل محتوای ارتباطی تمرین‌ها و اهداف

با پیشنهاد تدریس درس «اصول برنامه‌ریزی درسی و تحلیل محتوای کتاب‌های درسی» در حدود بیست سال قبل، اولین کوشش‌های من به منظور شناخت روش تحلیل محتوا آغاز شد. این درس یکی از دروس دوره کارشناسی رشته تکنولوژی آموزشی است و برنامه درسی آن متنی بر دیدگاه نظام‌مند^۱ است. در این دیدگاه مدارس همچون کارخانه‌هایی در نظر گرفته می‌شوند که دانش‌آموز (یادگیری دانش آموز) تولید می‌کنند و معلمان کارکنانی هستند که دانش‌آموزان را در محصول نهایی قالب‌گیری می‌نمایند (نال^۲، ۲۰۱۲). متخصصان به طراحی برنامه درسی اقدام نموده و آن را برای اجرا به مدارس تجویز^۳ می‌کنند. به سخن دیگر معلم همچون یک پرستار^۴ و وظیفه دارد داروهایی را - که اثربخشی آنها توسط متخصصین تأیید شده است - به بیماران بدهد، بنابراین کار یک معلم اجرای برنامه درسی است که برای کلاس او تدوین شده است و کتاب درسی رسانه‌ای است که این فرایند را تسهیل می‌کند. بر این اساس معلمان با آسودگی و بکارگیری روش تحلیل محتوا، می‌توانند کتاب درسی را بهتر بشناسند. به عبارت دیگر روش تحلیل محتوا ابزاری برای اجرای بهتر برنامه درسی تجویزی است.

اما مطالعات و تجربیات من در سال‌های بعد نشان داد که نباید نقش روش تحلیل محتوا را به کاربرد آن در یک دیدگاه نظام‌مند کاهش داد؛ بلکه این روش قابلیت بکارگیری در یک برنامه درسی فکورانه^۴ را داراست. برنامه درسی به موفقیت را در توازن بین مؤلفه‌های پنجگانه برنامه درسی (معلم، فراگیر، موضوع درسی، محیط و برنامه‌ریزان درسی) در عمل می‌داند. در چنین برنامه‌ای انتظار می‌رود معلمان به مانند تمام اعضای تیم برنامه‌ریزی دارای هنرهای پژوهشی (چه در بُعد نظری و چه در بُعد عملی) باشند. آن‌ها باید توازن بین مؤلفه‌های برنامه درسی را ایجاد کنند. نه تنها به این دلیل که عضو تیم برنامه‌ریزی می‌باشند، بلکه چون آن‌ها هستند که باید این هنر را در عمل و در کلاس

1- Systematic Curriculum

2- Null.W.

3- Prescription

4- Deliberative Curriculum

درس خود بکارگیرند. براین اساس تدریس هم علم است و هم هنر. آنچه معلمان باید بدانند مثل آگاهی به موضوع درسی، فراگیران، فرایند یاددهی - یادگیری و محیط، باید با بکارگیری هنرمندانه در موقعیت کلاس درس همراه شود، همانگونه که (شوآب^۱ ۱۹۶۹) می گوید: «منظور از تأمل بکارگیری توانایی‌های استدلالی ما برای تصور بدیل‌هایی است که امور را به سمتی که ما می‌خواهیم به حرکت در می‌آورد.» او از دو نوع تحقیق نظری و عملی سخن می‌گوید و معتقد است خروجی تحقیق نظری فهمیدن است و خروجی تحقیق عملی، تصمیم‌سازی‌هایی است درباره آنچه باید در یک زمینه سیاسی و اجتماعی خاص انجام شود. فهمیدن می‌تواند و باید بخشی از تحقیق عملی باشد، اما در دنیای عملی بودن، فهمیدن همیشه ابزاری برای هدف تصمیم‌گیری است. روش تحلیل محتوا به معلمان کمک می‌کند که کتاب درسی را به عنوان یکی از رسانه‌های آموزشی (در خیلی موارد مهمترین) تنها رسانه آموزشی) در دسترس بشناسند و از محدودیت‌ها و قابلیت‌های این رسانه آموزشی در تحقق اهداف برنامه درسی و تدریس آگاهی یابند تا بتوانند در عمل به تصمیم‌گیری‌های صحیح اقدام نمایند. تصمیم‌گیری‌هایی که بر اساس توازن مؤلفه‌های برنامه درسی باید انجام شود. با این دید روش تحلیل محتوا ابزاری در خدمت برنامه درسی فکورانه و معلم محور می‌باشد.

محمد نوریان

دانشیار دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب